

ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО

УДК 349.6:349.412

DOI <https://doi.org/10.32782/2408-9257-2024-2-5>

Сокол М. В.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Волинського національного університету імені Лесі Українки*

ПІДСТАВИ НАБУТТЯ ПРАВА ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ЛІСИ ТА ЗЕМЕЛЬНІ ДІЛЯНКИ ЛІСОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

GROUND S FOR ACQUIRING PRIVATE OWNERSHIP OF FORESTS AND FORESTRY LAND PLOTS

Стаття присвячена правовим проблемам набуття права приватної власності на ліси та земельні ділянки лісогосподарського призначення.

На основі чинного законодавства та наукової літератури проведено комплексний аналіз первинних та вторинних способів приватизації лісових та нелісових земельних ділянок, а також чітке розмежування підстав набуття у приватну власність лісу та земель лісогосподарського призначення.

Охарактеризовано термінологічні відмінності між об'єктами «земельні лісові ділянки» передбачені статтею 12 Лісового кодексу України та «земельні ділянки лісогосподарського призначення» визначені у статті 56 Земельного кодексу України, що можуть у встановленому законом порядку передаватися у приватну власність, на підставі чого сформульовано пропозицію нової редакції статті 56 Земельного кодексу України.

Наукову увагу було приділено змістовому наповненню «замкненості земельної ділянки». Зроблено акцент на чітких відмінностях ознак замкненості лісової земельної ділянки та земельної ділянки лісогосподарського призначення. Коли мова ведеться про ділянку, яка віднесена до лісового фонду, ознакою замкненості є відсутність спільних меж з іншими лісовими насадженнями, тобто розташування земельної лісової ділянки в оточенні інших видів угідь, які не належать до лісового фонду. Натомість, коли об'єктом приватизації виступають не лісові ділянки, вони можуть перебувати як в середині угідь, так і з однієї сторони межувати із землями першої категорії, а з іншої повинні бути відокремлені, природними ярами, болотами, пустирями тощо, від основного масиву земель лісогосподарського призначення.

Проведено аналіз підстав надання земельних ділянок для лісорозведення, де сформульовано висновок, про значне розширення можливостей для створення лісу на приватних земельних ділянках після 2022 року.

Досліджено правовий режим самозалісених земель, природні ресурси яких відносяться до лісового фонду, за винятком окремих випадків передбачених нормами законодавства. Виокремлено відмінності підстав набуття у приватну власність самозалісеної земельної ділянки, за лісовим та земельним законодавством.

Ключові слова: *земельні правовідносини, екологічні правовідносини, право приватної власності на ліси, лісові земельні ділянки, землі лісогосподарського призначення, самозалісена земельна ділянка.*

The article focuses on the legal issues of acquiring private ownership of forests and forestry land plots.

Based on the current legislation and scientific literature, the author conducts a comprehensive analysis of primary and secondary methods of privatization of forest and non-forest land plots, and also makes a clear distinction between the grounds for acquiring private ownership of forest and forestry land.

The author characterizes the terminological differences between the objects «forest land plots» provided for in Article 12 of the Forest Code of Ukraine and «forestry land plots» defined in Article 56 of the Land Code of Ukraine, which may be transferred to private ownership in accordance with the procedure established by law, and on this basis formulates a proposal for a new version of Article 56 of the Land Code of Ukraine.

Special attention was paid to the content of «closedness of a land plot». The emphasis is placed on the clear differences between the signs of enclosure of a forest land plot and a land plot for forestry purposes. When it comes to a plot belonging to the forest fund, a sign of enclosure is the absence of common boundaries with other forest plantations, i.e. the location of a forest land plot surrounded by other types of land that do not belong to the forest fund. On the other hand, when the object of privatization is not forest land, it may be located both in the middle of the land and on one side

border on the lands of the first category, and on the other side should be separated by natural ravines, swamps, wastelands, etc. from the main body of forestry land.

The author analyzes the grounds for granting land plots for afforestation and concludes that after 2022, there has been a significant expansion of opportunities for creating forests on private land plots.

The legal regime of self-forested lands, the natural resources of which belong to the forest fund, except for certain cases provided for by law, is investigated. The author emphasizes the differences in the grounds for acquiring a self-forested land plot into private ownership under forestry and land legislation.

Key words: *land legal relations, environmental legal relations, private ownership of forests, forest land plots, forestry land, self-forested land plot.*

Постановка проблеми. Інститут права приватної власності на землі лісогосподарського призначення та пов'язаний з ним інститут права приватної власності на лісі є відносно новим для законодавства України, у зв'язку із цим самі умови та порядок приватизації лісів та земельних ділянок лісогосподарського призначення є не достатньо вивченими і зрозумілими. Реалізація визначеного законодавством права на оформлення в приватну власність даних природних об'єктів значно розширилась після скасування мораторію на зміну цільового призначення земель сільськогосподарського призначення у 2021 році та внесення ряду змін до деяких законодавчих актів щодо збереження лісів у 2022 році, що в свою чергу створило ряд проблем та ускладнило процес практичного застосування положень в тій частині, що пов'язана із втіленням прав набуття у приватну власність лісів та лісогосподарських земель.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних питань щодо визначення поняття та підстав набуття права приватної власності на природні ресурси, зокрема ліси, присвячена значна увага ряду науковців з екологічного та земельного права. Зокрема, вказані питання розглядають у своїх працях Н. Р. Кобецька, П. Ф. Кулинич, В. В. Носік, А. К. Соколова, С. М. Шершун, Н. Г. Юрчишин та інші. Проте, відсутня єдність позицій вчених стосовно підстав набуття у власність лісів та земель лісогосподарського призначення. Крім того, за останніх півтора року було внесено ряд законодавчих змін стосовно лісорозведення, що потребує додаткового дослідження вказаної проблематики.

Метою статті є дослідження та встановлення відмінностей між підставами набуття у приватну власність лісів та земель лісогосподарського призначення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Правове регулювання механізму набуття

та змісту права приватної власності на лісі як окремого природного об'єкту є головним інститутом як лісового, так і екологічного права, що являє собою сукупність правових норм, спрямованих на регулювання відносин власності на лісі, закріплення прав та обов'язків суб'єктів, а також частково відносин щодо раціонального використання, охорони та відтворення лісу.

Для чіткого окреслення предмету даної теми дослідження потрібно розмежувати право приватної власності на лісі та право приватної власності на лісові ресурси. Відповідно до ст. 1 Лісового кодексу України (далі – ЛК України) ліс є природним комплексом (екосистема), у якому поєднуються переважно деревна та чагарникова рослинність з відповідними ґрунтами, трав'яною рослинністю, тваринним світом, мікроорганізмами та іншими природними компонентами, що взаємопов'язані у своєму розвитку, впливають один на одного і на навколишнє природне середовище [1], тобто ліс одночасно виступає частиною природного середовища та відокремленим природним об'єктом, який взаємодіє з іншими елементами довкілля. Водночас, природні ресурси – це певна сукупність запасів природних речовин, природної енергії чи певна корисна властивість природного об'єкта, що використовуються суспільством для задоволення своїх потреб, передусім матеріальних [2, с. 28]. Це означає, що лісовими ресурсами, які можуть перебувати у приватній власності є деревні, технічні, лікарські та інші продукти лісу, що використовуються для задоволення потреб населення і виробництва. Проте, варто зауважити, що право приватної власності, в межах визначених законодавством, на лісові ресурси виникає лише після набуття у приватну власність земельної ділянки лісогосподарського чи іншого призначення, на якій розташовано лісовий фонд України. Отже, усталене поняття «право приватної власності на ліс» фактично означає

«право приватної власності на земельну лісову ділянку», відповідно механізм набуття у приватну власність лісу регулюється як лісовим, так і земельним законодавством.

На перший погляд практично однакові за змістом норми закріплені у ст. 12 ЛК України та ст. 56 Земельного кодексу України (далі – ЗК України) регулюють порядок надання у власність не одних і тих самих об'єктів. Спершу розглянемо норму лісового законодавства, яка сформульована наступним чином: «громадяни та юридичні особи України можуть безоплатно або за плату набувати у власність у складі угідь селянських, фермерських та інших господарств замкнені земельні лісові ділянки загальною площею до 5 гектарів» [1, ст. 12].

Коментуючи зазначену норму, варто перш за все виділити об'єкт, який може безоплатно або за плату переходити у приватну власність – це земельна лісова ділянка, тобто земельна ділянка лісового фонду України з визначеними межами, як передбачено у ст. 1 ЛК України. Це означає, що така лісова ділянка вже є повністю сформованою і відповідно до земельного законодавства має свої межі, площу, територіальне розміщення, цільове призначення та інші дані, які є необхідними для її реєстрації у Державному земельному кадастрі. Крім того, така ділянка належить до лісового фонду, а згідно з ст. 4 ЛК України до лісового фонду України належать усі ліси на території України незалежно від того, на землях яких категорій за основним цільовим призначенням вони зростають, та незалежно від права власності на них, у тому числі лісові ділянки, захисні насадження лінійного типу площею не менше 0,1 гектара, інші лісовкриті землі [1, ст. 4]. Отже, земельна лісова ділянка може належати не лише до категорії земель лісогосподарського призначення, а і до будь-якої іншої категорії.

Земельна лісова ділянка може надаватися у власність як для ведення лісового господарства, так і інших суспільних потреб відповідно до земельного законодавства, проте у зв'язку із зміною політики держави у 2022 році, спрямованої на збереження лісів, змінити цільове призначення земельних лісових ділянок для будь-якого іншого використання не пов'язаного із веденням лісового господарства не можна [3, ст. 20]. Тому власники таких земельних

ділянок можуть лише користуватися лісовими ресурсами в межах визначених нормативно-правовими актами. Якщо ліс розташований на земельній ділянці сільськогосподарського призначення, використання такої лісової ділянки відповідно до її основного призначення також є неможливим.

Питання замкненості лісової ділянки у законодавстві не розкрито, в наслідок чого не можливо точно визначити зміст цієї категорії. Цілком слушною, у даному випадку, є думка Н. Г. Юрчишин, яка зазначає, що відсутність ознаки «замкнена» у земельної лісової ділянки не дає підстав для її характеристики як відокремленої та не дає підстав для надання її у приватну власність і одночасно пропонує дефініцію «замкненої земельної лісової ділянки» визначити як таку, що відокремлена природними розривами (пустирями, болотами, ярами, схилами, водоймами та ін.) із встановленими межами, тобто відділена від основного масиву земель лісового фонду [4, с. 55].

П. Ф. Кулинич єдину ознаку замкненості вбачає у відокремленості з усіх сторін від інших лісових насаджень, що ростуть на суміжних земельних ділянках, природними чи штучно створеними просіками, елементами рельєфу (схилами, водоймами та ін.) тощо [5, с. 19]. Автори підручника Земельне право України за редакцією М. В. Шульги до межі відокремленості крім елементів рельєфу, також відносять і протипожежні рови [6, с. 325].

Більш доречним змістовим наповненням «замкненості» в розумінні аналізованої статті 12 ЛК України на відміну від ст. 56 ЗК України є не відокремленість чимось від лісового фонду, а навпаки відсутність спільних меж з іншими лісовими насадженнями, тобто розташування земельної лісової ділянки в оточенні інших видів угідь, які не належать до лісового фонду.

Зазначена норма визначає 2 способи набуття у власність земельних лісових ділянок: безоплатний та оплатний. Перший можливо реалізувати на підставах передбачених ст. 116 ЗК України, а саме: а) приватизації земельних ділянок, які перебувають у користуванні громадян. Для цього повинен бути запис у поземельній книзі, яку ведуть органи місцевого самоврядування або коли на земельну ділянку є вже

раніше видані правовстановлюючі документи, але вона не внесена до Державного земельного кадастру; б) одержання земельних ділянок внаслідок приватизації державних і комунальних сільськогосподарських підприємств, установ та організацій. Даний пункт не може застосовуватися при набутті у приватну власність замкненої земельної лісової ділянки, оскільки згідно з Указом Президента України «Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки» від 3 грудня 1999 року, № 1529/99 [7] при реформуванні колективних сільськогосподарських підприємств на засадах приватної власності на землю та майно і створенні різних типів господарських структур відповідно до законодавства лісові землі паюванню не підлягають; в) одержання земельних ділянок із земель державної і комунальної власності в межах норм безоплатної приватизації. Відповідно до ст. 121 ЗК України для ведення фермерського господарства надається земельна ділянка в розмірі земельної частки (паю), для ведення особистого селянського господарства розмір не більше 2-х га, такі земельні ділянки відповідно до Класифікатора видів цільового призначення земельних ділянок [8] можуть мати виключно сільськогосподарське призначення. Підстав та механізму набуття у власність угідь, у складі яких можуть бути ліси, для ведення іншого господарства законодавством не передбачено.

Оплатно набувати у власність у складі угідь селянських, фермерських господарств замкнені земельні лісові ділянки загальною площею до 5 гектарів можна, шляхом укладення договорів купівлі-продажу таких ділянок з громадянами чи юридичними особами, які мають вже оформлене право приватної власності на них, відповідно згоди органів місцевого самоврядування чи органів виконавчої влади у даному випадку не потрібно.

Оскільки, земельні ділянки сільськогосподарського призначення державної та комунальної власності відповідно до ст. 130 ЗК України перебувають під заборонаю купівлі-продажу, єдиним можливим способом оплатного придбання їх у власність є укладення договору з правом викупити таку землю з розстроченням оплати до 10 років. Це стосується лише землі колись існуючого селянського (фермер-

ського) господарства державної та комунальної власності, які належали громадянам на праві постійного користування чи довічного успадкованого володіння.

На противагу лісовому законодавству у ст. 56 ЗК України йдеться про інший об'єкт, який може набуватися у приватну власність. Це також замкнена земельна ділянка площею до 5 гектарів у складі тих же угідь, проте у даному випадку мова ведеться лише про землі лісогосподарського призначення.

Так, ст. 55 даного нормативно-правового акту тлумачить землі лісогосподарського призначення як ті, які вкриті лісовою рослинністю, а також не вкриті лісовою рослинністю, нелісові землі, які надані та використовуються для потреб лісового господарства [3, ст. 55]. У ч. 1 ст. 5 ЛК України надано ширше визначення поняття «землі лісогосподарського призначення як лісові землі, на яких розташовані лісові ділянки, та нелісові землі, зайняті сільськогосподарськими угіддями, водами й болотами, спорудами, комунікаціями, малопродуктивними землями тощо, які надані в установленому порядку та використовуються для потреб лісового господарства» [1, ст. 5].

Отже, норма земельного законодавства до об'єкту приватизації, у даному випадку, відносить: 1) земельну лісову ділянку – ліс, який розташований лише на землях лісогосподарського призначення; 2) не лісові землі. Тобто, другий об'єкт повністю відрізняється від об'єкту визначеного у ст. 5 ЛК України. І це видається цілком логічним, оскільки змінювати цільове призначення лісових ділянок, з метою їх використання у сільськогосподарському виробництві заборонено.

Що стосується замкненості земельних ділянок лісогосподарського призначення, варто зауважити, що коли мова ведеться про ділянку, яка віднесена до лісового фонду, вона повинна бути ізольована, тобто з усіх боків оточена землями сільськогосподарського призначення, а коли об'єктом приватизації виступають не лісові ділянки, вони можуть перебувати як в середині угідь, так і з однієї сторони межувати із землями першої категорії, а з іншої повинні бути відокремлені, природними ярами, болотами, пустирями тощо, від основного масиву земель лісогосподарського призначення, тобто ознака обмеження площі та

замкненості повинна зберігатися. Така відмінність пов'язана із тим, що цільове призначення нелісових земельних ділянок відповідно до ч. 7-9 ст. 20 ЗК України можна змінити за рішенням Кабінету Міністрів України, з обов'язковим відшкодуванням втрат лісогосподарського виробництва. Метою зміни цільового призначення у більшості випадків є внесення земель до складу угідь селянського чи фермерського господарства.

Для усунення термінологічної неузгодженості у статтях 12 ЛК України та 56 ЗК України та у зв'язку із тим, що замкнена земельна лісова ділянка й права на неї на землях як лісогосподарського, так і іншого призначення є об'єктом земельних правовідносин, пропонується ч. 2 ст. 56 ЗК України викласти у такій редакції «громадянам та юридичним особам за рішенням органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади можуть безоплатно або за плату передаватись у власність замкнені земельні лісові ділянки та замкнені земельні не лісові ділянки лісогосподарського призначення загальною площею до 5 гектарів у складі угідь селянських чи фермерських господарств».

Коментовані законодавчі норми наділяють правом на придбання вищезазначених земельних ділянок як фізичних та юридичних осіб. Серед фізичних осіб це лише громадяни України, іноземці та особи без громадянства не можуть мати на праві приватної власності ліси, незалежно від категорії земельної ділянки, а також земельні не лісові ділянки.

На відміну від громадян України право та механізм яких на приватизацію земельних ділянок чітко регулюються законодавством, юридичні особи, не залежно від того чи є вони сільськогосподарськими товаровиробниками чи ні, не наділені правом на безоплатне отримання земельної ділянки будь-якого цільового призначення із земель державної та комунальної власності, крім того викуп таких земельних ділянок, не залежно від суб'єкта отримувача, є також забороненим. Таким чином, юридичні особи можуть лише оплатно придбавати такі земельні ділянки шляхом укладення цивільно-правових договорів, оскільки акцент робиться на угіддя селянських, фермерських чи інших господарств, значить мова ведеться про тих юридичних осіб, які виступають сільськогосподарськими виробниками.

У ч. 1 ст. 12 ЛК України передбачена можливість розширення площі лісів, що можуть перебувати у приватній власності. Це стосується можливості успадкування особистих селянських та фермерських господарств, в межах яких розташована замкнена земельна лісова ділянка. Але при цьому варто зауважити, про можливість зміни, хоча і тимчасово, суб'єктного складу. Так, до кола суб'єктів можуть входити іноземці, особи без громадянства та іноземні юридичні особи, проте, згідно ст. 13 того ж законодавчого акту, вони зобов'язані протягом року будь-яким чином відчужити такі земельні ділянки.

До способів добровільного відчуження відноситься укладення будь-якої цивільно-правової угоди згідно якої право власності переходить до іншої особи. Відлік річного строку для добровільного відчуження розпочинається з моменту отримання витягу з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно. У випадку пропуску зазначеного періоду земельна ділянка підлягає вилученню у примусовому порядку.

Примусовий порядок передбачає конфіскацію на підставі рішення суду. Позов про конфіскацію земельної ділянки подається органом, що здійснює державний контроль за використанням та охороною земель. Конфіскована земельна ділянка за рішенням суду підлягає продажу на земельних торгах. Ціна проданої на земельних торгах земельної ділянки, за вирахуванням витрат, пов'язаних з її продажем, виплачується її колишньому власнику [3, ст. 145].

Передбачена вище вторинна підстава набуття у приватну власність лісів також стосується і земель лісогосподарського призначення, оскільки жодних обмежень на передачу у спадок такого об'єкту земельних правовідносин у законі не має, хоча коментована стаття окремо не виділяє можливості збільшення площі земель лісогосподарського призначення площею понад 5 гектарів.

До вичерпного переліку підстав набуття права приватної власності на ліси та землі лісогосподарського призначення належить право громадян та юридичних осіб набувати у власність земельні ділянки для лісорозведення, а також мати у власності ліси, створенні шляхом лісорозведення на вже набутих у власність земельних ділянках [1, ст. 12; 3, ст. 56].

На підставі аналізу статті 56 ЗК України можна зрозуміти, що для лісорозведення виді-

ляються землі лісогосподарського призначення, оскільки цитована норма розташована у розділі, який регулює правовий режим лісогосподарських земель, проте це не так. Стаття 81 ЛК України визначає, що лісорозведення може здійснюватися на землях усіх категорій з дотриманням вимог щодо використання земельної ділянки за цільовим призначенням. Жодних обмежень щодо площі таких земельних ділянок, і зокрема лісу законодавство не визначає.

Внесення змін до Правил відтворення лісів у грудні 2022 року значно розширило сферу лісорозведення. Раніше пріоритетність такої діяльності стосувалася деградованих та малопродуктивних угідь непридатних для використання у сільському господарстві. Сьогодні створення лісів здійснюється, як на тих ділянках, які підлягають консервації, так і на рекультивованих землях, землях сільськогосподарського та іншого призначення, виділених для створення захисних лісових насаджень лінійного типу та будь-яких інших землях придатних для створення лісу [9, п. 40].

З аналізу статті 12 ЛК України вбачається ще одна підстава набуття у приватну власність лісу – віднесення земельних ділянок, які вже перебувають у приватній власності до самозалісених. Згідно чинного законодавства практично всі самозалісені землі відносяться до лісового фонду, окрім ділянки у межах населених пунктів з деревами, середній вік яких менше 30 років, а також самозалісені ділянки в межах охоронних зон об'єктів енергетики, магістральних теплових мереж, магістральних трубопроводів та інших лінійних об'єктів інфраструктури.

Важливим фактором є момент переходу земельної ділянки до самозалісеної та закріплення такого правового режиму за нею. Відповідно до ст. 57¹ земельна ділянка вважається самозалісеною з дня внесення зазначених відомостей до Державного земельного кадастру [3]. Ініціатива для проведення вищевказаних дій повинна виходити від власника земельної ділянки, яка перебуває у приватній власності. Також варто зауважити, що не має обмежень щодо площі таких земель чи більш доцільно зазначити лісів, які можуть перебувати у приватній власності.

Натомість віднесення земельної ділянки до самозалісеної не є підставою набуття права приватної власності на землі лісогосподарського при-

значення, як це передбачено у ст. 56 ЗК України. Оскільки самозалісена ділянка – це земельна ділянка будь-якої категорії земель, крім земель лісогосподарського призначення, природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення.

Підставою набуття у власність земель лісогосподарського призначення із правовим режимом самозалісена земельна ділянка є зміна її цільового призначення згідно процедури передбаченої у статті 20 ЗК України.

Висновки. Отже, до вичерпних підстав набуття права приватної власності на ліси належать: 1) первинні способи: а) набуття у приватну власність у складі угідь селянських та фермерських господарств замкненої земельної лісової ділянки загальною площею до 5 гектарів; б) набуття у власність земельних ділянок будь-якої категорії з метою подальшого лісорозведення; в) створення лісу на земельних ділянках, які вже перебувають у приватній власності, сюди, зокрема, відноситься процес консервації шляхом залісення та створення захисних лісових насаджень лінійного типу; г) віднесення земельної ділянки до самозалісених угідь. 2) вторинні способи: а) цивільно-правові угоди, на підставі яких земельна ділянка лісового фонду переходить від одного приватного власника до іншого; б) успадкування лісів згідно із законом.

Стосовно підстав набуття у приватну власність земель лісогосподарського призначення, варто зауважити про наявність відмінностей саме у первинних способах приватизації, до яких відноситься: а) набуття у приватну власність у складі угідь селянських та фермерських господарств замкненої земельної ділянки лісогосподарського призначення загальною площею до 5 гектарів; б) набуття у власність земельних ділянок лісогосподарського призначення (лісових земельних ділянок, що не вкриті лісовою рослинністю та нелісових земельних ділянок) з метою подальшого лісорозведення; в) віднесення самозалісеної земельної ділянки до категорії земель лісогосподарського призначення.

Запровадження у правову систему України чітких підстав набуття у приватну власність лісів та земельних ділянок лісогосподарського призначення дасть можливість чіткого розмежування статей 12 Лісового кодексу та 56 Земельного кодексу та стимулюватиме фізичних та юридичних осіб до відтворення та створення нових лісових масивів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Лісовий кодекс України : Закон України від 21.01.1994 р. № 3852-ХІІ. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text>
2. Кобецька Н. Р. Екологічне право України: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 352 с.
3. Земельний кодекс України : Закон України від 25. 10. 2001 р. № 2768-ІІІ. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
4. Юрчишин Н. Г. Реалізація права приватної власності на ліси в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2009. 190 с.
5. Кулинич П. Ф. Права на лісові земельні ділянки за новим Лісовим кодексом України. *Земельне право України*. 2006. № 6. С. 15-26.
6. Земельне право України : підручник / Г. В. Анісімова, Н. О. Багай, А. П. Гетьман та ін.; за ред. М. В. Шульги (кер. авт. кол.). Київ : Юрінком Інтер, 2004. 368 с.
7. Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки : Указ Президента України від 3. 12. 1999 р. № 1529/99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1529/99#Text>
8. Порядок ведення Державного земельного кадастру : Постанова Кабінету Міністрів України від 17.10.2012 р. № 1051. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1051-2012-%D0%BF#Text>
9. Про затвердження Правил відтворення лісів: Постанова Кабінету Міністрів України від 1.03.2007р. №303. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/303-2007-%D0%BF#Text>